

Katarina Prica*

USTALJIVANJE MEĐUNARODNE NADLEŽNOSTI IZ PERSPEKTIVE SRPSKOG PRAVA

S obzirom na činjenicu da srpsko međunarodno privatno pravo ne sadrži izričito pravilo u pogledu ustaljivanja međunarodne nadležnosti, u doktrini se javljaju različiti stavovi u odnosu na prihvaćenost i dejstvo ovog instituta u okvirima domaćeg prava. Imajući na umu praktične posledice koje prihvatanje određenog stava može prouzrokovati na planu vođenja građanskog sudskog postupka s elementom inostranosti, autor ova gledišta redom izlaže uz argumente na kojima se zasnivaju, te se naposljetku priklanja pozitivnom stavu u odnosu na institut perpetuatio iurisdictionis. Kao najbolje rešenje autor prihvata da na činjenicama koje postoje u trenutku početka toka postupka valjano zasnovana nadležnost treba da se zamrzne.

Ključne reči: *Perpetuatio iurisdictionis. – ZMPP. – Međunarodno privatno pravo. – Član 81.*

1. UVOD

Međunarodno privatno pravo se bavi dimenzijom građanskog prava koju karakteriše element inostranosti. Strani element u jednom privatnopravnom odnosu otvara određen broj pitanja koja su specifična za ovu oblast građanskog prava. Jedno od njih jeste i pitanje međunarodne nadležnosti. Naime, u situaciji kada je za jedan odnos zainteresovano više država zbog njegovog međunarodnog obeležja, postavlja se pitanje organ koje države je nadležan da odluči o relevantnoj pravnoj stvari kada se pred njega iznese određeni zahtev. Odgovor po pravilu pronalazimo u pravu svake države ponaosob.¹ Drugim rečima,

* Autorka je saradnica u nastavi na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, katarinaprica@gmail.com (Republika Srbija)

1 Ponekad se donošenje pravila o međunarodnoj nadležnosti vrši na međunarodnom nivou za šta su primer Brisel 1 Regulativa o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima i Brisel 2 Regulativa o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i postupcima o roditeljskoj odgovornosti. Više o ovome E. Muminović,

zakonodavna vlast jedne države propisuje osnove međunarodne nadležnosti svojih organa koji, kad se pred njih postavi određen pravni zahtev, ispituju postojanje činjenica unapred određenih kao relevantne za zasnivanje sopstvene nadležnosti. S tim u vezi se javljaju dva značajna pitanja. Prvo, u odnosu na koji trenutak je organ ovlašćen da ispituje postojanje sopstvene nadležnosti u pogledu iznetog zahteva, tj. koje činjenice su mu od značaja za donošenje konkretne odluke. Drugo, da li je takva odluka o nadležnosti konačna ili se može revidirati kako se menjaju činjenice na kojima je zasnovana. Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja Republike Srbije (ZMPP)², kao osnovni izvor materije međunarodnog privatnog prava, izričito daje odgovor samo na prvo pitanje, dok o drugom eksplicitno ne govori.

U prilog tome da je ovakvo rešenje zakonodavca neadekvatno govori broj različitih interpretacija odredbe člana 81 ZMPP-a koja naizgled daje uputstva organima samo u pogledu ocenjivanja njihove nadležnosti, ali i značaj koju ustanova ustaljivanja nadležnosti ima u međunarodnom privatnom pravu.

Iako autor, pregledom njemu dostupne sudske prakse, nije naišao na probleme u vezi sa tumačenjem člana 81 ZMPP-a, činjenica da je doktrina prepoznala dileme koje se u ovom pogledu mogu javiti i čija rešenja mogu imati značajne praktične posledice na planu vođenja građanskog sudskog postupka s elementom inostranosti, bila je povod autoru za pisanje ovog rada.³

Imajući ovo na umu, autor će u nastavku izložiti tri moguća načina tumačenja odredbe člana 81 ZMPP-a na koja je naišao u toku istraživanja i na kraju zaključiti zašto je rešenje koje u srpskom pravu prepoznaje institut *perpetuatio iurisdictionis*, te koje mu priznaje dejstva od momenta početka toka postupka, odgovarajuće.

Procesno međunarodno privatno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2006, 13–16.

- 2 Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, *Službeni list SFRJ*, br. 43/82 i 72/82 – ispr., *Službeni list SRJ*, br. 46/96, *Službeni glasnik RS*, br. 46/2006 – dr. zakon.
- 3 U jednom rešenju Vrhovnog kasacionog suda o reviziji možemo naići na konstataciju da se međunarodna nadležnost ocenjuje prema okolnostima koje postoje u trenutku dostavljanja tužbe tuženom, Vrhovni kasacioni sud, prev. 236/2014, 4. april 2016. godine, Beograd.

2. ZMPP NE SADRŽI NORMU O USTALJIVANJU MEĐUNARODNE NADLEŽNOSTI

Stav da srpsko međunarodno građansko procesno pravo ne poznaje ustanovu *perpetuatio iurisdictionis* nije nemoguće braniti, štaviše, dovoljno bi bilo ograničiti se na čitanje normi ZMPP-a koje uređuju procesno pravo da bi se izveo zaključak da izričito pravilo u tom smislu ne postoji. Naime, ZMPP u III glavi pod nazivom „Nadležnost i postupak“ sadrži, između ostalog, i norme koje se direktno bave pitanjima međunarodne nadležnosti, među kojima se ne pojavljuje nijedna koja pominje institut ustaljivanja nadležnosti.⁴

Ova činjenica uglavnom služi kao glavni argument u prilog odricanju postojanja ovog instituta u okvirima srpskog međunarodnog privatnog prava, uz pozivanje na dve odredbe procesnopravnog karaktera.

Kako ćemo niže imati prilike da vidimo, pravni stručnjaci danas uglavnom imaju pozitivan stav u odnosu na institut *perpetuatio iurisdictionis* pozivajući se na odredbu člana 81 ZMPP-a uz tvrdnju da je njena funkcija, između ostalog, i u ustaljivanju međunarodne nadležnosti. Međutim, istina je da jezičkim tumačenjem ove odredbe ne možemo doći do iznetog zaključka.

Tako, čitajući odredbu onako kako je napisana, dolazimo do sledećeg. Član 81 ZMPP-a koji glasi: „Za ocenu nadležnosti suda Republike Srbije⁵ od značaja su činjenice koje postoje u vreme u koje parnica počinje da teče“ ne sadrži nijednu reč koja govori u prilog tome da se činjenice koje postoje u vreme ovom odredbom određeno kao relevantno za ocenu međunarodne nadležnosti uzimaju kao da postoje i u kasnijem toku postupka sve i da se promene. Drugim rečima, Zakon izričito reguliše samo pitanje trenutka relevantnog za ocenu međunarodne nadležnosti domaćih organa.

U prilog ovom shvatanju govori i odredba čl. 16, st. 3 Zakona o parničnom postupku (ZPP): „Sud će da se po službenoj dužnosti oglasi nenadležnim, ukine sprovedene radnje u postupku i odbaci tužbu, ako u toku postupka utvrdi da za rešavanje spora nije nadležan sud Republike

4 Vid. ZMPP, čl. 46 – čl. 85.

5 U službenom tekstu stoji „Savezne Republike Jugoslavije“ što je posledica momenta donošenja ZMPP-a.

Srbije, osim ako nadležnost domaćeg suda zavisi od pristanka tuženog, a tuženi je dao svoj pristanak“.⁶ ZPP kao značajan izvor međunarodnog građanskog procesnog prava daje uputstva sudu za postupanje u situaciji kada u toku postupka utvrdi da za rešavanje konkretne stvari nije nadležno srpsko pravosuđe. Ovu normu, iako podložnu različitim interpretacijama, zagovornici negativnog stava u odnosu na institut ustaljivanja nadležnosti, tumače tako kao da je ona u direktnom sukobu sa ovim institutom, uz sledeće objašnjenje. Argumentacija bi bila da se ne može od suda tražiti da sve vreme u toku postupka vodi računa *ex officio* o svojoj međunarodnoj nadležnosti, te da, u parničnom postupku, odbaci tužbu i ukine sprovedene radnje ukoliko ustanovi da nije međunarodno nadležan u bilo kom trenutku, a da istovremeno mora i da zamrzne svoju nadležnost u određenom momentu u toku postupka, nakon čega bilo kakva promena činjenica na kojima je nadležnost zasnovana ne bi uticala na prethodno zasnovanu nadležnost.⁷

Negiranju toga da je institut ustaljivanja međunarodne nadležnosti uveden u srpsko pravo mogu se zameriti razne stvari imajući na umu njegovu svrhu. Naime, kriterijumi na kojima se međunarodna nadležnost zasniva su najčešće činjenice na koje stranke mogu svesno uticati. Tako, ako bi se, primera radi, dozvolilo tuženom da promenom prebivališta ili izmeštanjem imovine utiče na međunarodnu nadležnost zasnovanu na ovim osnovima, posredno bi mu se dozvolilo da opstruiše postupak, šta dalje čini upitnim pravo na pristup pravdi. Stoga, čini se opravdanim navedene zakonske odredbe drugačije tumačiti, uzimajući u obzir potrebe neometanog funkcionisanja građanskog sudskog postupka i procesne ekonomije.⁸

6 Zakon o parničnom postupku – ZPP, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 49/2013 – odluka US, 74/2013 – odluka US, 55/2014, 87/2018 i 18/2020.

7 G. Knežević, „*Perpetuatio iurisdictionis* u novijoj jugoslovenskoj misli“, *Anali PFB* 3/1988, 239; M. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, Beograd 1991, 261; M. Miuca, „Ustaljivanje međunarodne nadležnosti – *perpetuatio iurisdictionis*“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 5/2011, 287; A. Jakšić, *Međunarodno građansko procesno pravo*, *Službeni glasnik*, Beograd 2016, 279–280; A. Jakšić, *Međunarodno privatno pravo*, *Službeni glasnik*, Beograd 2021, 442.

8 Slično i T. Varadi, B. Bordaš, G. Knežević, V. Pavić, *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2018, 519–520.

3. ZMPP PREDVIĐA MOMENAT POČETKA TOKA PARNICE KAO RELEVANTAN ZA USTALJIVANJE MEĐUNARODNE NADLEŽNOSTI

Nasuprot prethodno izloženom stavu je gledište prema kojem srpsko pravo poznaje institut ustaljivanja međunarodne nadležnosti. Međutim, pristalice ovakvog shvatanja nemaju jedinstveno mišljenje u pogledu momenta koji bi trebalo smatrati relevantnim u ovom smislu. Na jednoj strani su oni koji uzimaju da se međunarodna nadležnost ustaljuje u odnosu na činjenice koje postoje u vreme početka toka parnice, dok su na drugoj strani oni koji kao relevantan momenat za ustaljivanje međunarodne nadležnosti uzimaju momenat početka toka parničnog postupka. Najpre ćemo razmotriti argumente u prilog prvom shvatanju.

Naime, ZMPP je zakon koji na *opšti* način reguliše *specifično*-*sti* građanskog sudskog postupka s elementom inostranosti. Ovo znači da se procesne norme srpskog prava koje se koriste pri odlučivanju u odnosima čisto unutrašnjeg karaktera, koriste i u postupku sa stranim elementom u meri u kojoj nisu izmenjene ili dopunjene najpre normama zakona ili međunarodnih ugovora koji su *lex specialis* u odnosu na ZMPP, a potom i samim ZMPP. Kako se upravo u ZMPP nalazi *sedes materiae* međunarodnog građanskog procesnog prava, osnovno je da njegove odredbe prvo razmatramo.

Iako smo rekli da član 81 ZMPP-a načelno sadrži samo pravilo o ocenjivanju međunarodne nadležnosti, on se može i drugačije tumačiti. Naime, određeni pravni stručnjaci su mišljenja da ovaj član svoj puni smisao ostvaruje tek ako se uzme kao da sadrži i pravilo o perpetuaciji nadležnosti.⁹ Drugim rečima, momenat početka toka parnice bi bio značajan ne samo u vezi sa činjenicama relevantnim za donošenje odluke u pogledu postojanja međunarodne nadležnosti srpskog suda, već bi svaka naknadna izmena činjenica na kojima je ta nadležnost zasnovana bila u odnosu na nju potpuno irelevantna. U ovom kontekstu treba imati na umu da ZMPP iako govori o početku toka parnice, svoje odredbe ne ograničava na parnični postupak. Naprotiv, njegove norme

9 *Ibid.*, 520; M. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *op. cit.*, 261; M. Stanivuković, M. Živković, *Međunarodno privatno pravo – opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd 2010, 182; M. Stanivuković, *Međunarodno privatno pravo – priručnik za pripremu pravosudnog ispita*, Službeni glasnik, Beograd 2019, 81–82.

treba primeniti i u onim građanskim sudskim postupcima koji predviđaju shodnu primenu odredaba parničnog postupka.¹⁰

Za momenat početka toka parnice srpski ZPP uzima trenutak dostavljanja tužbe tuženom.¹¹ Ovo je trenutak kada tuženi po pravilu saznaje za tužbu i upoznaje se sa navodima u njoj. Zagovornici stava da je baš ovaj momenat relevantan za ustaljivanje međunarodne nadležnosti, pored teksta čl. 81 ZMPP-a, argument pronalaze i u sledećem. Naime, kako je proces dostavljanja tužbe uglavnom duži u slučajevima sa elementom inostranosti, a tuženi saznaje da je tužen tek kada tužba dospe u njegove ruke, te se od njega ne može pre ovog momenta očekivati da preduzme korake radi opstrukcije postupka, razumno je dopustiti životu da se prirodno odvija i nadležnost suda zasnuje i ustali na okolnostima koje su se kao takve prirodno stekle.¹²

Možemo primetiti da bi u slučaju ovakvog tumačenja postojao raskorak između pravila ZPP-a o oceni i ustaljivanju nadležnosti propisanog čl. 15 i pravila iz čl. 81 ZMPP-a, tj. da bi se stvarna, mesna i funkcionalna nadležnost cenila u momentu početka toka postupka, odnosno, po prijemu tužbe od strane suda, a međunarodna, po prijemu tužbe od strane tuženog.¹³ Ovo rešenje je neobično imajući na umu činjenicu da se mesna i međunarodna nadležnost zasnivaju na sličnim kriterijumima, te da se u oba slučaja razgraničenje nadležnosti vrši *ratione territoriae*.

Međutim, da bez obzira na ovu zamerku važi izneti zaključak u pogledu momenta ustaljivanja međunarodne nadležnosti govori i činjenica da je zakonodavac na par mesta u ZMPP izričito predvideo

10 M. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *op. cit.*, 263.

11 Čl. 203, st. 1 ZPP-a glasi: „Parnica počinje da teče dostavljanjem tužbe tuženom“.

12 G. Knežević, *op. cit.*, 242; T. Varadi *et al.*, *op. cit.*, 520.

13 Čl. 15 ZPP-a glasi: „Sud ocenjuje po službenoj dužnosti, odmah po prijemu tužbe, da li je nadležan i u kojem je sastavu nadležan, na osnovu navoda u tužbi i na osnovu činjenica koje su sudu poznate. Ako se u toku postupka promene okolnosti na kojima je zasnovana nadležnost suda ili ako tužilac smanji tužbeni zahtev, sud koji je bio nadležan u vreme podnošenja tužbe ostaje i dalje nadležan i ako bi usled ovih promena bio nadležan drugi sud iste vrste.“ Za gledište da se u parničnom postupku sa stranim elementom na prvom mestu mora rešiti pitanje nadležnosti domaćeg pravosuđa, pa da tek onda, u slučaju da se dođe do pozitivnog rezultata u tom pogledu, treba pristupiti oceni postojanja mesne i stvarne nadležnosti konkretnog suda vid. M. Pak, *Međunarodno privatno pravo*, Naučna knjiga, Beograd 1986, 27.

drugačiji trenutak kao relevantan za ocenu, te samim tim i ustaljivanje međunarodne nadležnosti. Ove izuzetke koji potvrđuju pravilo možemo naći u odredbama čl. 59, st. 1, čl. 61, st. 1, tač. 3 i čl. 67, st. 3.¹⁴

Sve prethodno rečeno ne bi imalo smisla ako bi se prihvatilo gore izneto tumačenje u pogledu odredbe čl. 16 ZPP-a.¹⁵ Naime, da bi bilo moguće zastupati stanovište u prilog instituta *perpetuatio iurisdictionis* neophodno je da ovu normu razumemo tako kao da zakonodavac nalaže sudu da odbaci tužbu i ukine sprovedene radnje u postupku u kom nije na valjan način ocenio svoju nadležnost onda kada je bio momentat za to, tj. u trenutku početka toka parnice. Drugim rečima, čl. 16 ne obavezuje sud da u toku celog postupka proverava da li činjenice na kojima je zasnovao međunarodnu nadležnost još uvek postoje, već nalaže sudu da ne nastavlja sa postupkom u stvari za koju nije bio nadležan prema činjenicama koje su postojale u trenutku kada je svoju nadležnost (pogrešno) (o)cenio. Pitanje je, međutim, kako bi sud trebalo da postupi onda kada se neosnovano latio odlučivanja o nekoj pravnoj stvari, a uslovi za pozitivnu ocenu međunarodne nadležnosti se kasnije u toku postupka steknu.¹⁶

Poslednji argument na strani onih koji tvrde da srpsko pravo poznaje institut ustaljivanja međunarodne nadležnosti je u nacrtu novog ZMPP-a (Nacrt).¹⁷

Naime, radna grupa koja je učestvovala u izradi Nacrta je, svesna neusaglašenosti domaće stručne javnosti u pogledu postojanja ovog instituta u domaćem pozitivnom pravu, u njega unela odredbu pod nazivom „Ustaljivanje nadležnosti“.¹⁸ Ovaj potez treba razumeti kao potvrđivanje stava da srpsko pravo prihvata princip ustaljivanja nadležnosti i u međunarodnom privatnom pravu, te da u skladu sa tim i treba tumačiti odredbu čl. 81 ZMPP-a dokle god Nacrt ne postane pozitivno pravo.

Ovaj argument, iako u prilog pozitivnom stavu u odnosu na *perpetuatio iurisdictionis*, ne koincidira sa gledištem da je trenutak dostavljanja tužbe tuženom relevantan za ustaljivanje međunarodne

14 G. Knežević, *op. cit.*, 242.

15 Vid. iznad.

16 Za mišljenje u ovom pogledu vid. T. Varadi *et al.*, *op. cit.*, 520.

17 Za tekst Nacrta vid. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/Nacrt-ZMPP-Ministarstvo.pdf>, 20. 10. 2021.

18 Čl. 12 Nacrta.

nadležnosti. Tvorci Nacrta su se opredelili za stanovište prema kojem su za ustaljivanje međunarodne nadležnosti jednako kao i za njeno utvrđivanje merodavne one činjenice koje postoje u momentu početka toka postupka tj. prijema tužbe od strane suda.

Ovo nas vodi trećem mogućem tumačenju čl. 81 kojem se autor ovog rada priklanja.

4. ZMPP PREDVIĐA MOMENAT POČETKA TOKA PARNIČNOG POSTUPKA KAO RELEVANTAN ZA USTALJIVANJE MEĐUNARODNE NADLEŽNOSTI

Stručnjaci za međunarodno privatno pravo koji su učestvovali u izradi novog ZMPP-a su prepoznali potrebu da se eksplicitno i na nedvosmislen način uredi pitanje ustaljivanja međunarodne nadležnosti. Tako, za razliku od trenutno važećeg ZMPP-a, Nacrt, pored norme o ocenjivanju tj. utvrđivanju međunarodne nadležnosti, sadrži i normu kojom se jednom tako ustanovljena nadležnost okamenjuje tj. zamrzava.

Ovo, međutim, nije jedina razlika između Nacrta i pozitivnog prava. Naime, Nacrt u ovom pogledu od odredaba ZMPP-a odstupa i kada je reč o momentu koji smatra relevantnim za ocenu, te ustaljivanje međunarodne nadležnosti. Tako, odredba čl. 11, st. 3 Nacrta glasi: „Nadležnost suda i drugog organa Republike Srbije u stvarima s međunarodnim elementom utvrđuje se po službenoj dužnosti, prema činjenicama i okolnostima koje postoje u trenutku pokretanja postupka“. Da je isti ovaj momenat uzet i za ustaljivanje međunarodne nadležnosti vidimo iz čl. 12: „Sud ili drugi organ Republike Srbije ostaje nadležan i ako se u toku postupka promene činjenice na kojima je nadležnost zasnovana“. Dakle, za razliku od teksta trenutno važećeg ZMPP-a prema kojem se ocena međunarodne nadležnosti vrši u odnosu na činjenice koje postoje u vreme u koje je parnica počela da teče, Nacrt kao relevantan uzima trenutak pokretanja postupka.

Ova naknadna ispravka učinjena u predlogu teksta novog zakona zajedno sa činjenicom da i ZPP predviđa u čl. 15 isti momenat kao presudan za ocenu i ustaljivanje nadležnosti, opravdava zaključak da je trenutak koji ZMPP koristi kao opredeljujući u čl. 81 zapravo izraz redakcijske greške, te da bi se međunarodna nadležnost imala ceniti

prema okolnostima koje postoje u trenutku započinjanja postupka (po prijemu tužbe od strane suda) i da bi se tako ustanovljena imala zamrznuti.¹⁹

Argument da se na ovaj način ne uzima u obzir okolnost da dostavljanje tužbe uglavnom traje značajno duže u slučajevima s elementom inostranosti, te da se činjenice koje postoje u trenutku pokretanja građanskog postupka mogu izmeniti prirodnim tokom dok tužena strana za tužbu sazna, može biti osporavan pozivanjem na osnov opšte nadležnosti.²⁰ Naime, tužiocu je u današnje vreme gotovo uvek na raspolaganju mogućnost da postupak pokrene u zemlji opšte međunarodne nadležnosti suda tužene strane kada bi postupak dostavljanja trajao jednako kao i da nije reč o međunarodno obeleženom slučaju.

Da čl. 16 ZPP-a ne predstavlja prepreku u delovanju instituta *perpetuatio fori* u formi *perpetuatio iurisdictionis* govori i činjenica da je tekst ove odredbe gotovo preslikan u čl. 11, st. 4 Nacrta koji istovremeno sadrži normu o ustaljivanju nadležnosti: „Sud Republike Srbije se po službenoj dužnosti oglašava nenadležnim, ukida sprovedene radnje u postupku i odbacuje tužbu odnosno predlog, ako u toku postupka utvrdi da nije nadležan sud Republike Srbije, osim ukoliko nadležnost suda Republike Srbije zavisi od pristanka tuženog, a tuženi je dao svoj pristanak“.

5. ZAKLJUČAK

Kako smo imali prilike da vidimo, dva suprotna stanovišta se mogu zauzeti u pogledu prihvaćenosti instituta *perpetuatio iurisdictionis* u srpskom pravu.

Negativan stav u odnosu na ovaj institut je odraz nerazumevanja njegovog značaja koji se, kada se sve uzme u obzir, ogleda u zaštiti prava na pravično suđenje.²¹ Naime, ako bi se tuženom dozvolilo da

19 G. Knežević, *op. cit.*, 241.

20 Da dostavljanje ne mora nužno trajati duže u postupku s elementom inostranosti u odnosu na onaj bez njega. *Ibid.*, 242.

21 Razume se, posledice neprihvatanja instituta *perpetuatio iurisdictionis* ne moraju biti drastične. Tuženi bi, primera radi, mogao iskoristiti nepostojanje odredbe o ustaljivanju međunarodne nadležnosti, te izmestiti činjenice relevantne za njenu ocenu u državu za njega povoljnijih kolizionih propisa koje u krajnjem ishodu vode primeni za njega povoljnijeg supstancijalnog prava.

manipuliše činjenicama na kojima se zasniva međunarodna nadležnost sudova, a u velikom broju slučajeva bi takva manipulacija bila moguća u odsustvu pravila o ustaljivanju nadležnosti, lako bi se moglo osujetiti pravo tužioca na (efikasnu) zaštitu subjektivnog građanskog prava koje smatra povređenim. Stoga, da tužilac ne bi trošio silne ekonomske resurse i vreme u potrazi za međunarodno nadležnim sudom, razumno je u odredbe međunarodnog građanskog procesnog prava uvrstiti i onu o ustaljivanju nadležnosti.

Da je potreba uvođenja ovog instituta prepoznata i od strane domaćih pravnika, vidimo u nacrtu novog ZMPP-a koji sadrži odredbu koja izričito uređuje ovo pitanje. Nacrt iako ne čini pozitivno pravo, te njegove odredbe nisu direktno primenjive, one nam mogu poslužiti pri tumačenju trenutno važećih propisa međunarodnog privatnog prava. Naime, kako je u slučaju interpretacije čl. 81 ZMPP-a u kontekstu delovanja principa *perpetuatio iurisdictionis* reč o pravnoj praznini koja se ne popunjava u skladu sa čl. 2 ZMPP-a²², na ovo pitanje bi po analogiji trebalo primeniti odredbu člana 15 ZPP-a koja uređuje ocenjivanje i ustaljivanje mesne, stvarne i funkcionalne nadležnosti domaćeg suda, ali bi u obzir trebalo uzeti i stav doktrine u ovom pogledu iskazan u Nacrtu.²³

U skladu s rečenim, ne bi imalo smisla razdvajati momenat ocene međunarodne nadležnosti od momenta relevantnog za njeno ustaljivanje, naročito ne tako što bi se za momenat ocene uzeo trenutak propisan važećim ZMPP (početak toka parnice) a za momenat ustalji-

Na ovaj način bi tuženi bio u mogućnosti da indirektno izvrši *forum shopping*. Slično i G. Knežević, *op. cit.*, 242.

- 22 Dejstvo odredbe čl. 2 ZMPP je ograničeno na oblast određivanja merodavnog prava što vidimo iz njenog teksta, a što je naknadno potvrđeno sličnom odredbom Nacrta. Čl. 2 ZMPP glasi: „Ako u ovom zakonu nema odredbe o pravu merodavnom za neki odnos iz člana 1. stav 1. ovog zakona, shodno se primenjuju odredbe i načela ovog zakona, načela pravnog poretka *Republike Srbije* i načela međunarodnog privatnog prava“. Komplementarna odredba Nacrta glasi: „Ako u ovom Zakonu nema odredbe o merodavnom pravu za određeni privatnopravni odnos, shodno se primenjuju druge odredbe ovog Zakona ili načela i pravila međunarodnog privatnog prava“. Bez obzira na rečeno, neki autori zastupaju drugačije stanovište. Upor. A. Jakšić, *op. cit.*, 443.
- 23 O načinima popunjavanja pravnih praznina vid. Radmila Vasić i Jovanović, G. Dajović, *Uvod u pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014, 372–373.

vanja, trenutak propisan ZPP (početak toka postupka). Stoga, valjalo bi odredbu čl. 81 ZMPP-a tumačiti tako kao da reguliše pitanje ustaljivanja međunarodne nadležnosti i to na način predviđen ZPP i Nacrtom, ali i da isto važi u pogledu njene ocene.

Pitanje koje ovom prilikom nismo razmatrali, a bilo bi interesantno za analizu s obzirom na različite stavove doktrine, jeste pitanje domašaja instituta *perpetuatio iurisdictionis* i njegove svrsishodnosti u pojedinim situacijama.²⁴

Katarina Prica

STABILIZATION OF INTERNATIONAL JURISDICTION FROM SERBIAN LAW PERSPECTIVE

Summary

Given the fact that Serbian private international law does not provide for explicit rule on stabilization of international jurisdiction, there are different attitudes toward acceptance and effects of this institute in domestic law framework. Considering the practical consequences on international litigation which derive from accepting certain legal position, the author elaborates these points one by one with the supporting arguments, and as the conclusion adheres to the positive attitude towards the *perpetuatio iurisdictionis* institute. The author finds that the best solutions is to freeze the jurisdiction properly established on the facts existing at the beginning of the proceeding.

Key words: *Perpetuatio iurisdictionis*. – *Private International Law Act*.
– *Private International Law*. – *Article 81*.

LITERATURA

- Dika M., Knežević G., Stojanović S., *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, Beograd 1991.
Jakšić A., *Međunarodno građansko procesno pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2016.

24 Za neka razmišljanja vid. G. Knežević, *op. cit.*, 243; A. Jakšić, *op. cit.*, 443.

- Jakšić A., *Međunarodno privatno pravo*, Službeni glasnik, Beograd 2021.
- Knežević G., „Perpetuatio iurisdictionis u novijoj jugoslovenskoj misli“, *Anali PFB* 3/1988.
- Miuca M., „Ustaljivanje međunarodne nadležnosti – perpetuatio iurisdictionis“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 5/2011.
- Muminović E., *Procesno međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2006.
- Stanivuković M., *Međunarodno privatno pravo – priručnik za pripremu pravosudnog ispita*, Službeni glasnik, Beograd 2019.
- Stanivuković M., Živković M., *Međunarodno privatno pravo – opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd 2010.
- Varadi T., Bordaš B., Knežević G., Pavić V., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2018.
- Vasić R., Jovanović M., Dajović G., *Uvod u pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014.